

Інтерактивні методи на уроках музики

Застосування методів інтерактивного навчання на уроках музики залежить як від теми уроку, так і від навчальної інформації конкретних уроків, термінів та понять, які необхідно засвоїти. Специфічними ознаками уроків музики є не лише мистецькі теми та поняття, а й специфічні види діяльності (слухання музики, вокальне, інструментальне, рухове виконання, створення музики).

О.ГУМІНСЬКА,
доцент РД ГУ,
канд. пед. наук, м. Рівне

Інтерпретація пісні

Методи: метод проблем, рольова імітаційна гра, виконавський конкурс.

Зміст пісні чи хорового твору майже завжди досить різноманітний, і розібратися в ньому буває досить не просто. До того ж для самого виконавця твір наповнюється новим змістом. Наше сприйняття, здатність до співтворчості залежать від багатьох причин. Одна й та сама пісня, наприклад, виконана в молодших чи старших класах, залежно від настрою учнів, у кожному випадку звучить і впливає по-різному. Обговорення на уроці можливих варіантів виконання робить школярів певною мірою причетними до створення музики. В будь-якій, навіть найпростішій пісні є безліч можливостей для різних звукових рішень.

Метод проблем передбачає в даному разі пошук різноманітних варіантів інтерпретації твору (у формі вільного висловлення думок):

- музичної інтерпретації (пошуки можливих варіантів виконання окремих куплетів і твору загалом: динамічний розвиток, визначення кульмінації окремих фраз і цілого куплета, нюансування);

- драматичної інтерпретації (варіанти виконання фраз та куплетів певного характеру, з певним настроєм);

- рухової інтерпретації (варіанти образних, танцювальних рухів, диригування);

- інструментальної інтерпретації (варіанти інструментального супроводу за допомогою елементарних музичних інструментів, «звучних предметів», «звучних жестів»);

- театральної інтерпретації (варіанти інсценізації пісні);

- живописної інтерпретації (варіанти зображення образу, характеру, засобів музичної виразності).

В умовах групової роботи дані інтерпретації обговорюють у групах як завдання. У класі працюють

«Музиканти», «Драматурги», «Танцюристи», «Диригенти», «Артисти», «Оркестранти», «Художники» тощо. Результатом вивченої пісні може бути конкурс виконавських інтерпретацій.

Засвоєння навчальної інформації

Методи: образні моделі (схеми), епіграф, «Дерево мудрості», метод проекту, рольові імітаційні ігри «Кореспонденти», «Прес-конференція», «Наукова конференція».

Теми першого та другого класу «Про що розповідає музика», «Про що говорить музика» можуть, за підказкою вчителя, бути представлені образними моделями «Потягу» (кожен вагон —

ілюстрація образів музичних творів, що вивчаються).

Тема. «Що таке музична мова» — «Музичною родиною лебедів» (мама-мелодія, тато-ритм, лебедята — метр, темп, регістр, тембр тощо).

Тема. «Пісня, танець, марш переростають у пісенність, танцювальність, маршовість» — «Дерева» (три дерева, наприклад, «дуб-маршовість», «сосна-танцювальність», «береза-пісенність» виростають із коріння під назвою «пісня», «танець», «марш»). У процесі опрацювання цієї теми на деревах можуть з'являтися листочки з назвами музичних жанрів вивчених творів.

Одним із аспектів, що допомагають засвоєнню навчальної теми, може бути епіграф.

Наведемо декілька прикладів. (Див. табл.)

Засвоїти навчальну інформацію про життя й творчість композитора, яку повідомляє вчитель у формі розповіді, можна, використавши гру «Дерево мудрості» (на уроці музики — «Музичне дерево»). Група учнів (або пара, що сидить за партою) пише запитання до почутої інформації. Наприкінці розповіді вчителя пари

виходять на середину класу й зачитують свої запитання, інші — відповідають на них.

Найцікавіші запитання й відповіді записують на окремих аркушах і «вішають на дереві мудрості» (на дошці). Оцінюють таким чином і відповіді, й запитання.

У процесі ознайомлення з українськими народними піснями різних жанрів (4-й клас, I семестр) учні, розділившись на групи, можуть брати участь у *різноманітних проектах* зі створення пісенників та альбомів: «Історичні пісні та думи» («Історія народу і пісня»), «Календарно-обрядові пісні» («Побут народу і пісня»), «Лірична пісня», «Родинно-побутова пісня» тощо. В кожній групі над створенням пісенника чи альбому працюватимуть: збирач пісень, оформлювач, художник, редактор.

У старших класах групи учнів можуть стати авторами словників-довідників музичних термінів, композиторів, популярних творів класичної музики тощо.

Для усвідомлення восьмикласниками багатогранності тем цього класу учні можуть імітувати «Кореспондентів» (у даному разі кореспондент може ознайомитися з

думками багатьох різних людей і порівняти їх зі своїми).

Клас ділиться на групи (кореспонденти різних каналів та телепрограм) та отримує завдання:

1. Скласти опитувальник про ставлення людей до класичної, сучасної музики, про надання переваги певним композиторам, виконавцям, творам (працює група в класі).

2. Опитати маму, тата, друзів, сусідів, знайомих (працюють індивідуально вдома).

3. Повідомити про результати у невеличкій телепрограмі (працюють групи в класі).

У формі «**Наукової конференції**» восьмикласники можуть ознайомитися з історією популярної естрадної музики в Україні. Учні розподіляються за секціями, секції отримують від учителя матеріал на основі статей Ольги Сапожнік у журналі «Мистецтво та освіта» (№ 1, 2 за 2003 р.), які стануть основою інформаційного забезпечення конференції.

СЕКЦІЯ 1

Зародження української естрадної пісні

Інформація для ознайомлення

Українська естрадна лірична пісня стала продовжувачем українського солоспіву та пісні-романсу. В 50—60-ті роки ХХ ст. вона набула нового забарвлення. Класикою зазначеного жанру в даний період були вокальні твори П.Майбороди, І.Шамо, А.Кос-Анатольського, О.Білаша, пізніше — І.Поклада, В.Михайлюка, С.Сабадаша. Лірична пісня уособлювала певні традиції масового, гуртового співу, насамперед у його спорідненості з фольклорними джерелами, причому в 40—80-х роках (у радянський період) вона відображала панування відповідної ідеології.

60-ті роки характеризуються злетом популярності української естрадної пісні завдяки чудовій виконавській майстерності вітчизняних оперних співаків, зокрема таких, як Борис Гмиря, Дмитро Гнатюк, Юрій Гуляєв, Анатолій Кочерга, Зоя Гайдай, пізніше — Костянтин Огневой, Діана Петриненко, Анатолій Мокренко, Анатолій Солов'яненко та багато інших. У другій половині 60-х років ство-

Таблиця

Навчальна тема	Епіграф
Теми 4-го класу	<i>Музика — пісня століть і квітка історії, яку можуть виплекати як горе, так і радість людська.</i> Ромен Ролан <i>Музика — це звукове есперанто.</i> Жюль Леві
Теми 5-го класу	<i>Мистецтво — неправда; але ця неправда вчить нас осягати істину.</i> Пабло Пікассо
У чому сила музики (6-й клас)	<i>Музика є найдивовижнішим, найтонішим засобом залучення до добра, краси, людяності.</i> Василь Сухомлинський
Перетворювальна сила музики (6-й клас) Музичний образ (7-й клас)	<i>Музика — ідейний світ, і в ньому цінне й те, що звучить, і те, що утворюється після звучання — промені, думки, причиною яких вона є.</i> Борис Асаф'єв
Теми 8-го класу	<i>Немає нових напрямів у мистецтві, є одне — від людини до людини.</i> Станіслав Ежи Лец <i>Хто відгукується лише на танцювальну музику, відгукується не серцем, а ногами.</i> Віссаріон Белінський <i>Від легкої музики тяжко буває.</i> Еміль Кроткий <i>Не існує ніяких видів музики, окрім двох — хорошої та поганої.</i> Жорж Бізе

рюються перші вітчизняні професійні колективи традиційної естрадної пісні — це вокально-інструментальні ансамблі (ВІА) «Березень» (1964 р.), «Мрія» (1965 р.), «Смерічка» (1966 р.), «Кобза» (1969 р.), «Світязь» (1970 р.).

Серед найпопулярніших ВІА 70-х років можна назвати гурти «Червона рута» (1971 р.), «Чарівні гітари» (1975 р.), «Краяни» (1975 р.), «Водограй» (1975 р.), «Ватра», (1974—75 рр.), а пізніше — у 80—90-ті роки — «Львів» (1980 р.), «Медобори» (1980 р.), «Дзвін» (1989 р.), «Соколи» (1990 р.), котрі у своєму творчому доробку використовували автентичні елементи народної мелодики.

У процесі поліжанрового синтезу в 70-х роках зароджується особливий різновид пісенної творчості — шлягер (від нім. *shlager* — ходовий товар). Характерними особливостями шлягеру є стандартизована тема кохання, спрощеність віршованих рим, танцювальний підтекст, відсутність психологічної розробки теми, стереотипність у лексиці, образах, співвідношенні поетичних рим, плакатність висловлювання, наявність слів-операторів, ключового образу. Український шлягер у своїх кращих проявах являє не однозначне. Він перебуває під впливом європейської музики (диско, рок-н-ролу), а також деяких різновидів танців (твісту, вальсу, танго, шейку). Крім того, через осмислення джерел західноукраїнського фольклору вітчизняний шлягер асимілював елементи угорського стилю «вербункош» та деякі особливості циганського співу.

На початку 80-х років українська традиційна естрадна пісня переживає кризовий період, що виявляється у превалюванні російськомовного репертуару. В цей час особливо значущою для розвитку стала творчість групи «Тріо Маренич». Цей колектив підніс естрадну пісню на якісно новий щабель, справив вирішальний вплив на подальший розвиток традицій ліричної пісні, пісні-романсу, канту в сільському та міському варіантах (фольклорні аматорські зразки), солоспіву як особливого різновиду професійної камерної

вокальної лірики, багато в чому випередив відродження акустичної музики (авторської пісні).

Яскравими представниками поп-автентичного жанру в естрадній пісні цих часів можна назвати дует «Два кольори» та вокально-естрадне мистецтво Ніни Матвієнко.

СЕКЦІЯ 2

Перші вокально-інструментальні ансамблі

Інформація для ознайомлення

«Березень». Гурт було створено 1964 року гітаристом і композитором Олександром Авагяном. «Березень» був, мабуть, не тільки першим біг-бітовим складом в Україні, а й одним із перших у світі виконавців такої музики, яка згодом оформилася в стиль фолк-рок.

До складу гурту ввійшли гітарист Олександр Безцінний, піаніст Вячеслав Криштофович, барабанщик Олесь Ольшанський, басист Віктор Кушнір, 1966 року до них приєднався співак Валерій Вітер.

1968 року гурт «Березень» заборонили, звинувативши його в націоналізмі, а як пам'ять про нього лишилися такі чудові перлини, як пісня Авагяна «Либідь» та обробка В.Криштофовича «Не сходило вранці сонечко». Записала їх тодішня солістка гурту Ніна Матвієнко.

«Мрія». На початку 1965 року композитор Ігор Поклад створив гурт «Мрія», куди ввійшли молоді співачки хорів заводу «Арсенал» та Будинку піонерів.

Провідною солісткою стала Ліна Прохорова, а серед перших учасниць ансамблю були Галина Кондратюк, Ніна Злобіна, Валентина Мухарська, Тетяна Забашна, Валентина Решета, Людмила Саченко, Людмила Бубнова, Тамара Вітєсян.

Гурт «Мрія» швидко виробив свій оригінальний стиль і власний репертуар, основу якого склали пісні І.Поклада — «Глаза на песке», «Рыжая», «Олененок», а згодом такі всім відомі хіти, як «Коханий», «Тиха вода», «Забудь», «Чарівна скрипка», «Зелен клен», «Два крила».

«Кобза». Гурт «Кобза» було засновано 1969 року як інструмен-

тальний колектив у складі електробандуристів Володимира Кушпета та Костянтина Новицького. З часом до них приєдналися співак, флейтист Георгій Гарбар, клавішник Олександр Зуєв та ударник Володимир Траховенко. Це був перший в Україні колектив, який використовував електронні інструменти.

1973 року гурт став лауреатом Всесоюзного конкурсу виконавців радянської пісні в Мінську, пропустивши вперед тільки «Піснярів».

«Кобза» брала участь у фестивалях «Київська весна», «Київська осінь». Найпопулярніші твори «Поки не впав», «Ой поїхав за снопами», «Гаю, гаю, зелен розмаю», «А ми удвох» та інші. До 1980 року гуртом керував бас-гітарист Олег Ледньов. З колективом працювали такі відомі співаки, як Дмитро Гнатюк, Микола Гнатюк, Володимир Засухін, Ліна Прохорова. На початку 1980 року басист Олег Ледньов і співачка Людмила Гримаська створили дует «Два кольори», який досить швидко став самостійним, і зірка «Кобзи» почала згасати.

Після нетривалого періоду пошуку нового обличчя (пісні «Ой з-за гори кам'яної», «Ой сад-виноград», «Біля річки, біля озера») «Кобза» повернулася до вже випробуваного іміджу. Деякий час у колективі грали такі музиканти як Кость Новицький (бандура), Євген Коваленко (клавішні), Володимир Васютинський (труба).

1982 року група поїхала з гастрольним турне до Канади, де було видано платівку «Кобза-82», а 1985 року гурт було запрошено на виставку до Японії «Експо-85».

До 175-річчя від дня народження Т.Шевченка «Кобза» записала цикл пісень Є.Коваленка «Зацвіла в долині червона калина». 2002 року було випущено шість компакт-дисків гурту, в яких відображено творчий доробок автентичного ВІА «Кобза» за весь період його творчої діяльності.

«Соколи». Ансамбль «Соколи» зібрали на початку 1990 року в Дрогобицькому будинку культури колишні учасники гурту «Дзвін» Михайло Мацялко та Марія Шалайкевич. До складу гурту ввійшли Роман Наконечний (клавішні),

акордеон), Іван Остапчук (бас-гітара), Ігор Піхоцький (гітара), Роман Касперський (клавішні, скрипка), Роман Остапчук (звукорежисер) і вокаліст Іван Мацялко. Наївно-сентиментальна патріотка «Соколів» припала до душі певній частині слухачів і вони швидко випродукували відеофільм та три магнітоальбоми: «З Києва до Мукачева», «Гілка калини», «Все це дари Божі». Майстер пісень-візиток Геннадій Татарченко написав для них «Слов'яночку».

Соліст гурту Іван Мацялко відзначив присвоєння йому титулу заслуженого артиста України сольним відеоальбомом «Дві зорі». З часом на перші ролі в «Соколів» вийшла з власними піснями Марія Шалайкевич — вона посіла перше місце на телеконкурсі «Мелодія—95» та отримала Гран-прі фестивалю «Пісенний вернісаж—95» за пісню «Соломія». 1996 року побачили світ сольні альбоми Мацялка «Дві зорі» та Шалайкевич «Усі ми прагнемо любові». 1998 року було випущено CD-збірник кращих пісень гурту «Усі ми прагнемо любові».

СЕКЦІЯ 3

Життя та творчість

Володимира Івасюка

Інформація для ознайомлення

Народився Володимир Івасюк 3 березня 1949 року в місті Кіцмань на Буковині в учительській родині. Чотирирічним він уже грав у дитячому оркестрі народних інструментів, а в п'ятирічному віці вступив до місцевої музичної школи.

1965 року В.Івасюк створив «Буковину» — один із перших українських ВІА. Тоді ж з'явилися його пісні, що принесли перемогу на самодіяльних конкурсах. 1967 року В.Івасюк з родиною переїжджає до Чернівців. Там він деякий час працює на заводі й створює робітничий хор.

Через рік хлопець вступає до Чернівецького медичного інституту, де бере участь у студентській художній самодіяльності, грає в ансамблі пісні й танцю, а згодом створює камерний оркестр. У цей період він пише пісні, одна з яких — «Я піду в далекі гори» (у виконанні Лідії Відаш) — лунала на всю Україну.

У жовтні 1970 року українське телебачення вперше транслювало його пісні «Червона рута» та «Водограй». За підсумками 1971 року «Червону руту» було визнано найкращою піснею в колишньому СРСР. На заключному концерті першого Всесоюзного телефестивалю «Пісня—71» разом із Василем Зінкевичем та Назарієм Яремчуком її співав і Володимир Івасюк. Та все ж професійним співаком він не став, хоч інколи й виїжджав на гастролі. На телебаченні зберігся запис лише однієї пісні у виконанні автора — «Літо пізніх жоржин».

1972 року В.Івасюк переводиться до Львівського медичного інституту й паралельно вступає на композиторський факультет Львівської консерваторії ім. М.Лисенка. За роки навчання в консерваторії Володимир Івасюк написав понад 70 пісень, музику до кількох спектаклів, велику кількість інструментальної музики. 1977 року фірма «Мелодія» випустила платівку «Пісні Володимира Івасюка співає Софія Ротару».

18 травня 1979 року Володимир Івасюк трагічно загинув — загадку його смерті ще й досі не розкрито.

СЕКЦІЯ 4

Фестиваль «Червона рута»

Інформація для ознайомлення

Початком активного сценічного життя для вітчизняних виконавців став фестиваль «Червона рута» (1989 р.), який відбувся в Чернівцях — на батьківщині В.Івасюка. Головна мета фестивалю — пошук талановитої молоді, творчих ідей, національної автентики в широкому спектрі жанрів і стилів популярної естрадної музики та виведення їх на «велику сцену». Варто зазначити, що основною умовою фестивалю було виконання пісень виключно українською мовою.

На першому фестивалі «Червона рута» відбулося чимало яскравих прем'єр, прозвучало багато нової музики, серед якої особливо вирізнялася пісня «Суботів» гурту «Кому вниз» (Київ), що стала гімном, символом фестивалю. Тут було представлено різножанрову музику арт-рок (гурт «Зимо-

вий сад»), панк-рок (гурт «Брати Гадюкіни», Сестричка Віка, «ВВ»), політ-рок (гурт «Незаймана земля»), фольк, автентика (Василь Жданків, Едуард Драч, Марія Бурмака, Віктор Морозов, Андрій Пачишин, сестри Тельнюк) тощо.

Фестиваль «Червона рута» дав поштовх створенню перших інфраструктур із шоу-бізнесу в Україні, котрі виявили інтерес до найяскравіших виконавців завдяки запису й тиражуванню аудіопродукції (платівок, касет). Серед перших аудіокомпаній, що продукували вітчизняні пісні, була аудіокомпанія «Кобза».

Другий «рутівський» фестиваль, котрий відбувся в Запоріжжі 1991 року, вивів на широкий музичний простір такі групи, як «Плач Єремії», «Табула Раса», «Мертвий півень», «Скрябін» та ін. В числі лауреатів і дипломантів фестивалю були гурт «Мертвий півень» (Львів) з піснею «Ми помremo не в Парижі» — гран-прі, у жанрі поп-музики перше місце не було присуджене, друге місце отримав гурт «Пліч-о-пліч», співачка Жанна Боднарук, виконавець В'ячеслав Хурсенко, третє місце — гурт «Бункер Йо», Тарас Житинський, сестри Тельнюк, Андрій Кіл, у жанрі рок-музики перше місце не було присуджене, друге дісталося гурту «Табула Раса», «Форте», третє місце отримали гурти «Лівий Берег», «Жаба в дирижаблі», «Плач Єремії», у жанрі бардівської пісні перше місце посів гурт «Мертвий півень», друге — Віктор Царан, третє — Андрій Чернюк, гурт «Мак-Дук».

Фестиваль «Червона рута», що відбувся в Севастополі дав путівку на всеукраїнську сцену О.Пономарьову, А.Кравчуку, Р.Лижичко, В.Павліку, Ані Лорак, гурту «Пікардійська терція».

Важливо зазначити, що саме завдяки фестивалю «Червона рута» талановиту молодь незалежної України почули і в Канаді, і в США, і в Європі, оскільки вперше тут відбулися виступи представників української діаспори з усього світу.

Під впливом першого такого фестивалю в українській естрадній пісні починається «нова фольклорна хвиля», яка характеризується

сучасною розробкою різних пластів національної пісні. Даний період характерний також стилістичним поділом традиційної естрадної пісні (власне, традиційна естрадна пісня — ВІА, сольні виконавці та поп-музика) й початком усвідомлення колосального музичного потенціалу нації та активним творенням власної оригінальної музичної культури задля того, щоб ідентифікувати себе у світовому музичному просторі.

СЕКЦІЯ 5

Українська поп-музика

Інформація для ознайомлення

Початок історії поп-музики в Україні можна віднести до другої половини 80-х років, які ознаменувалися стрімким злетом підліткової поп- та електро-поп музики (Руся, Ірина Білик, пізніше — Наталя Могилевська, Віктор Павлік), «української мелодики» (К.Чілі, І.Шинкарук, Х.Руденко, М.Одольська, Росава), популярної естрадної пісні (Т.Повалій, Р.Лижичко, О.Пономарьов, К.Бужинська).

Так звану примоднену естрадну пісню виконують групи «Капучіно», «Іграшки», «Ла-Манш», «ВІА Гра».

Ю.Лорд, дует «Автентичне життя», «Д.Шифер» презентують «альтернативну музику» кінця 90-х років.

Період 1993—1998 років позначений активним проведенням всеукраїнських конкурсів і фестивалів поп-музики, найпопулярнішими серед яких стали «Червона рута» (Чернівці, Запоріжжя, Донецьк, Сімферополь, Київ), «Вивих» (Львів), «Таврійські ігри» (Крим, Вітебськ), конкурс імені В.Івасюка (Чернівці, Київ), «Оберіг» (Луцьк), «Тарас Бульба» (Дубно), «Марія» (Трускавець), «Пісня року», «Шлягер», «Фант-лото Надія», «Крок до зірок» (Київ), «На хвилях Світязя» (Володимир-Волинський).

Починаючи з 1995 року спостерігається активізація процесу входження вітчизняної поп-музики у світовий шоу-бізнес. Першою продюсерською агенцією в українському шоу-бізнесі стала група «Ростислав-Шоу» (1992 р.), яка спланувала, організувала та здійснила грандіозний на той час проект, що мав назву «Нова ук-

раїнська хвиля». Однак він виявився нетривалим, оскільки суспільство було ще не готове мислити новими категоріями.

Згодом з'являється ціла низка структур шоу-бізнесу. Серед них агенція «Нова», яка організувала небачені на той час за ресурсами і масштабами концерти Ірини Білик, гурту «ВВ», Андрія Данилка (Верки Сердючки), Асії Ахат, що супроводжувалися продажем тисяч касет і компакт-дисків.

Досить часто агенція на чолі з О.Бригінцем та А.Рудницькою організувала виступи молодих українських виконавців на найпрестижніших концертних майданчиках країни, що були висвітлені в телеэфірі (програма «Територія А») та пресі (журнал «Музичний тиждень»).

Продюсерський центр «Музична біржа» під орудою Є.Рибчинського теж проводить концертні тури та видає під власною маркою компакт-диски А.Кравчука, Т.Повалій.

Агенція «Єврошоу», починаючи з 1996 року, щодва роки видає об'ємний «Музичний реєстр» з інформацією про всі прояви вітчизняного шоу-бізнесу за кожним регіоном. Варто зазначити, що на той час це була чи не єдина можливість для новостворених гуртів і виконавців безкоштовно і професійно заявити про себе в Україні. Ця організація досить успішно організує концертні тури Т.Повалій, Ані Лорак, гуртів «Табула Раса», «Грін Грей».

Наприкінці 90-х років було започатковано дитячі фестивалі поп-музики, зокрема такі як «Фант-лото Надія», «Крок до зірок», «Зірки «Утренней звезды», «Веселад».

Тривалий час пальму першості в популярній музиці тримали дві різнопланові співачки: в поп-музиці — Ірина Білик, у жанрі традиційної естрадної пісні — Таїсія Повалій, а серед чоловіків цю нішу заповнювали Андрій Кравчук, як представник стильного кабаре, та модернізатор традиційної пісні Олександр Пономарьов.

Про успіхи вітчизняної естрадної пісні та поп-музики свідчать численні перемоги наших співаків на міжнародних імпрезах, серед яких найпотужнішим є «Слов'янський базар».

На жаль, поки що в Україні немає чітко структурованої музичної індустрії, яка б визначала конкурентоспроможність кожного виконавця. Проте існує ціла система аудіокомпаній, які працюють за світовими зразками, маючи у своєму активі каталоги, контракти з виконавцями, власну сітку реалізації аудіопродукції. Показовою в цьому відношенні є компанія «Караван СД», яка першою почала видавати компакт-диски та музичні відеокасети. Серед найбільш резонансних альбомів можна назвати такі: «Я піду в далекі гори» («Плач Єремії»), «Романсеро про ніжну королеву» («Мандри»), «In Kastus In vivo» («Кому вниз»). Активним популяризатором фольклору автентики та джазової музики є київська компанія «Оберіг». На її рахунку — видання добірок творів Ніни Матвієнко, Марії Бурмаки, сестер Тельнюк, Ер джей Оркестра, Енвера Ізмайлова тощо.

Після виступу доповідачів виступає керівник секції та, зважаючи на специфіку теми конференції, пропонує всім присутнім прослухати або заспівати уривки з пісень, про які згадували доповідачі (вчитель, знаючи інформаційний матеріал, допомагає в цьому кожній секції).

Заключним етапом подібної конференції може бути лекція-концерт для учнів старших класів, оформлення стенду.

І знову ж таки, вивчаючи теми восьмого класу, можна провести «Прес-конференцію» із зірками української популярної музики Іриною Білик та Ані Лорак. У даному разі «консультантами» (висококваліфікованими фахівцями в галузі сучасної української поп-музики) будуть учні, котрі грають роль естрадних зірок.

«Репортери» мають на меті розпитати «зірок» про їхнє життя та творчість, творчі плани і спробувати створити свої «творчі звіти» (в групах) — радіо-, телепрограми, газетні статті.

У процесі підготовки подібного уроку для учнів, що гратимуть ролі естрадних співачок, допоможе наступна інформація (матеріал Ольги Сапожнік).

Ірина Білик. Киянку Ірину Білик (06.04.70) слухачі вперше почули 1987 року, коли вона записала на радіо дві власні пісні («До весны» та «Детство»), які принесли їй перемогу в радіоконкурсі «Нові імена». Після закінчення школи Ірина вступила до музичного училища ім. Р.Глієра в клас відомої естрадної співачки Ліни Прохорової. Дівчина взяла участь у першому фестивалі «Червона рута» та через хворобу стала лише дипломанткою. 1990 року з допомогою композитора-аранжувальника Миколи Павліва вона записала дебютний міні-альбом, куди увійшли її шість пісень «Зоряна ніч», «Люби мене, Юро», «Годі вже», «До тебе», «Кувала зозуля», «Дивний сон».

Дуже швидко Ірина Білик стала найпопулярнішою поп-співачкою в Україні. 1990 року вона очолила власний гурт «Цей дощ надовго» (Юрій Нікітін — бас, ударні, продюсер, Жан Болотов — клавішні, аранжування, Єгор Учайкін — гітара, директор).

На початку 1992 року співачка порадувала своїх фанів новими піснями — «Тільки ми», «Божевільна», «Після кохання», а восени 1993 — «Я розкажу», «Нова». Згодом Ірина створила власне продюсерське агентство «Нова», а потім і однойменну студію звукозапису. На той час Ірина Білик була єдиною співачкою, що здійснювала повноцінні гастролі по всій Україні, крім того в неї був підписаний контракт з найпрестижнішим нічним клубом «Голлівуд». До запису чергового альбому «Просто» Ірина запросила «живих» рок-музикантів — барабанщика Едуарда Коссе («Табула раса») та гітариста Геннадія Д'яконова (екс-«Вервольф», «Monkey's Work»). Касетний варіант альбому був презентований влітку 1996 року на Таврійських іграх, де Ірині вручили «Золоту Жар-птицю» як кращій співачці року. У вересні 1996 року Ірині Білик було присвоєно звання заслуженої артистки України.

На «Таврійських іграх—VI» Ірина Білик знов отримала «Золоту Жар-птицю» як краща співачка.

Ані Лорак. Перший відчутний успіх прийшов до вихованки музичного центру «Буковина» чотирнадцятирічної Кароліни Куйок (27.09.78) на чернівецькому фестивалі «Первоцвіт-92». Потім були перемоги на фестивалях «Веселад» і «Доля» (1994 р.), після чого Кароліну було запрошено до Києва.

Гран-прі російського телеконкурсу «Утренняя звезда—95» започаткував сценічне ім'я Кароліни — вона стала Ані Лорак (в Москві Кароліною себе вже називала російська співачка Тетяна Корнева). Тоді ж вона була визнана як відкриття 1994 року.

Восени 1995 року на студії «Аркадія» було зроблено запис першого альбому «Хочу летать», витриманого в досить рідкісному для жіночого вокалу (навіть для всієї Європи) стилі джаз-рок і соул. Пісні, що увійшли до альбому, були створені Сергієм Круценком, Романом Суржею та Андрієм Вінцерським спільно з «Братами блюзу». Компакт-диск було випущено на початку 1996 року англійською фірмою «Holy Muzik» накладом 6000 екземплярів. Проте в Україну він так і не потрапив.

А тим часом Ані Лорак знову перемагає в супер-фіналі «Утренней звезды» і її знову проголошують відкриттям року, тепер уже 1995-го («Золота Жар-птиця» Таврійських ігор). У жовтні цього ж року фірма NAC перевидала альбом «Хочу летать» на компакт-диск. А через місяць Ані отримала Гран-прі Нью-Йоркського фестивалю «Велике Яблуко».

Зима-весна 1997 року пройшла у виборі пісень до нового альбому (основним автором-аранжувальником став Владислав Лещенко). А влітку на «Таврійських іграх—VI» Ані Лорак знову виступала в супроводі дещо оновлених «Братів Блюзу» в номінації «Кра-

ща співачка». Восени вона підписала контракт із московським філіалом концерну «Poly Gram» — фірмою «BIZ Enterprises».

Наступного літа на сьомих зеленіх Таврійських іграх відеокліпом «Я вернусь» Ані Лорак анонсувала вихід однойменного альбому. В грудні 1998 року вийшов другий альбом Ані Лорак «Я вернусь» — його премастеринг було зроблено у США, там же було відзнято ще два відеокліпи.

1999 року Кароліна стала наймолодшою заслуженою артисткою України. Восени вона підписує контракт із московською фірмою APC: тепер пісні для співачки писатиме керівник APCу Ігор Крутий. Навесні 2000 року вийшов CD-збірник її кращих пісень. А в травні 2002 року відбувся сольний концерт співачки в Національному палаці «Україна».

Пояснення поняття симфонія (7 клас)

Методи: метод проблем, «Ланцюжок», рольова імітаційна гра «Композитори», домашнє завдання для груп.

Учитель. Які почуття, настрої переживає людина? Спробуймо їх перелічити ланцюжком (учні називають, учитель записує на дошці, утворюється схема).

Як композитору передати душевний світ людини з усіма його складнощами: суперечливими почуттями, думками, що безперервно змінюють одна одну, протирічать одна одній, взаємодіють? Яку форму обрати композитору для передачі цього світу, на яких думках, почуттях зосередитись?

Саме симфонія краще, ніж інші види музики, здатна передати кар-

Схема

тину суперечливих почуттів. Недарма вона свого часу так упевнено витіснила свою попередницю — танцювальну сюїту. Сталося це в другій половині XVIII ст., напередодні Великої французької революції. Новий жанр інструментальної музики був остаточно сформований великими австрійськими композиторами Гайдном і Моцартом. З чим же в мистецтві порівняти симфонію? З пейзажем у живописі, з розповіддю в літературі? Ні, тому що і пейзаж, і розповідь найчастіше передають один настрій, одну думку. Тут швидше за все підійде аналогія з романом чи повістю, подібно до яких симфонія поділяється на декілька частин, на три чи чотири. Подібно до романів, вони «населені» різними «героями» — мелодіями чи темами, і ці мелодії не просто впливають одна на іншу, а взаємодіють, вступають у конфлікти.

Яка ж із частин симфонії повинна відрізнятися найбільшою напруженістю? Остання? Навряд. До моменту її появи людина надто втомлена від сприйняття прослуханої музики. Друга? Але тоді слухач не відразу буде залучений у складні «події» музичного твору. Тому, як правило, найбільшою напруженістю вирізняється перша частина. Саме в ній і склалася особлива музична форма, що отримала назву сонатної. Розвиток музики, побудованої в сонатній формі, можна порівняти з дією в драматичній п'єсі. Перш ніж підвести слухача до драматичної дії, необхідно зробити... що? Так. По-знайомити з дійовими особами. Знайомлячи нас з основними темами, мелодіями, композитор ніби зав'язує драму. Далі «дія» розвивається, загострюється, досягає вершини, після чого настає підсумок, розв'язка.

Перша частина симфонії складається з трьох розділів: експозиції, розробки і репризи. Експозиція починається мелодією, що зветься *головною партією (темою)*. Незабаром виникає друга мелодія, іменована *побічною партією (темою)*. Самою своєю появою вона немов заперечує, спростовує першу, прагне витіснити її з нашої свідомості. У нас народжується

відчуття нерівноваги, нестійкості. Закінчення експозиції начебто залишає слухачу думку: «Далі буде». Настає розробка — найбільш напружений розділ сонатної форми. Теми, що вперше пролунали в експозиції, показані тут з інших, нових сторін. Вони розчленовуються на короткі мотиви, «миготять» у різних голосах, зіштовхуються й переплітаються. Стан нестійкості досягає вершини, вимагаючи заспокоєння, «розрядки». Її приносить реприза. Тут головна і побічна партії звучать так, як в експозиції, але з деякими змінами, що відбивають підсумок попереднього розвитку; часто і побічна, і головна теми звучать в одній тональності.

Багато чого підвладне сонатній формі. Але найкраще вона відтворює боротьбу, бурхливий рух життя. Про що розповідають інші частини сонат та симфоній? Вони неначе продовжують думку, висловлену в першій частині, але по-своєму, висвітлюючи її з нових боків. Друга частина, на відміну від першої, проходить зазвичай у повільному темпі. Тут музика передає неквапливий плін думки або співає про красу, щастя, природу. Третя частина — як правило, менует чи скерцо — пройнята танцювальністю. Вона немов нагадує про прості радощі життя, про відпочинок, розваги. І, нарешті, фінал — остання частина. Музика фіналу може бути веселою, урочистою чи драматичною. Але майже завжди ця частина за характером напориста, стрімка і сприймається нами як висновок із усього попереднього.

Наступним етапом опрацювання сонатної форми може бути участь у *рольовій імітаційній грі «Композитори»*, в якій клас поділяється на групи і кожна група отримує письмове завдання. Групи можуть при цьому отримати і власні назви. Наприклад:

1-ша група — «Композитори-класики». Завдання: описати сонатну форму, використовуючи теми-почуття: вітальна, урочиста, лірична, ляклива, примхлива, іскриста, бадьора, дрімотлива. Представити образи-теми кожної частини, описати їх розвиток у симфонії. Обґрунтувати такий порядок тем. Можна дати назву симфонії.

2-га група — «Композитори-романтики». Завдання: описати сонатну форму, використовуючи теми-почуття: поважна, щемлива, ляклива, волелюбна, граціозна, тривожна, ніжна, смілива. Представити образи-теми кожної частини, описати їх розвиток у симфонії. Обґрунтувати такий порядок тем. Можна дати назву симфонії.

3-тя група — «Композитори-класики». Написати теми-почуття для «Домашньої симфонії», вибудувати їх за необхідною схемою-формою.

4-а група — «Композитори-романтики». Написати теми для «Симфонії мрій», вибудувати їх за необхідною схемою-формою.

Домашнім завданням для груп можуть бути: перелічити основних представників класичного та романтичного напрямів у музиці, назвати всі написані ними симфонії та основні образи цих симфоній.

Слухання музичного твору

Методи: «Світська розмова», рольова імітаційна гра «Мікрофон».

Бесіда навколо прослуханого твору може бути організована у формі «Світської розмови»: учні в парах дають оцінку прослуханому твору, аналізують музичний образ, засоби виразності, національну належність музики, зв'язки твору з іншими творами мистецтва, зв'язки твору, його образності з життям тощо.

Деякі твори вчитель перед слуханням може «представити», наприклад: «Шановне світське товариство, сьогодні до нас на бал завітав маестро Вольфганг Амадей Моцарт. Він представить нашій увазі свою «Маленьку нічну музику...» (звучить Рондо з «Маленької нічної музики»). Після прослуховування виходять два учні на середину класу і починають вести світську бесіду:

— *Вельмишановний, а знаєте ви, що ця музика мені зовсім не схожа на нічну.*

— *Так, друже, я згоден з вами, вона така яскрава, весела, граціозна, що краще б її назвати «Маленька сонячна музика».*

— *Ви знаєте, мені подобається звучання такого оркестру: він дещо камерний.*

— А мені подобаються більш повнозвучні оркестри — з великою кількістю духових інструментів...

У процесі слухання музики учні можуть бути залучені до обговорення музичного твору в групах. Для цього можна сформулювати групи з певними функціями. Наприклад:

- група «**Психологів**», які розуміються на найпотаємніших проявах людської душі (завдання групи перед слуханням музичного твору: людина прийшла до психолога розповісти про наболіле, що можна сказати про цю людину?);
- група «**Археологів**», які розкопали старовинний нотний запис (завдання: що розшифрували, що можна сказати про людину, яка жила 200—300 років тому?);
- група «**Письменників**», які візьмуть музичний образ в основу створення образу літературного;
- група «**Кінорежисерів**», які мають розповісти про свій фільм, що буде озвучений прослуханою музикою.

Способом вираження особистих думок з приводу прослуханих музичних творів у старших класах може стати гра «**Мікрофон**».

Виконання творчих завдань

Методи: асоціації, робота в групах, конкурс, вікторина.

У завданнях зі створення образів, які б виражали переживання, відчуття потрібно включення асоціативного мислення, творчої уяви, адже асоціації безпосередньо пов'язані зі сферою людських емоцій.

У першому класі, перед тим як дати певні творчі завдання, учитель звертається до учнів (їхніх асоціацій): «Ви неодноразово чули, як гримить грім, летить літак, дзвенить дзвоник, плаче дитина. А чи можете ви почути, як говорить хмарка? Може, вона співає чи зітхає? Уявіть собі незвичайні звуки, вигадайте, спробуйте озвучити...»

Учням пропонують:

- уявити й намалювати зоряне небо, описати й зобразити звучання зірок та місяця;
- уявити й намалювати зимовий ліс, описати й зобразити засніжений ліс, зимову заметіль;

• уявити й намалювати стиглі яблука, описати й зобразити їх звучання;

• уявити й намалювати казковий замок, описати й зобразити його звучання тощо.

Ці завдання можна дати парам, групам. У групах будуть свої «художники», «поети», «композитори», «музиканти», «винахідники музичних інструментів».

Ознайомлення з музичними інструментами (у початкових класах) — «звучними предметами» (склянками, банками, паличками, коробочками, папірцями) — провести у формі **асоціацій**.

Запитання вчителя для асоціацій: як видобути звуки з даних предметів? Учні називають, учитель записує на дошці:

стукати
дзвеніти
шкребти
шарудіти
шелестіти

Далі учні, поділившись на групи, отримують по одному з таких «звучних предметів», експериментують у запропонованих діях — стукають, дзвенять, шкребуть тощо. На подібний дослід групам дають 5 хвилин, після чого кожна група «звітує» про «найкращі» звуки.

Наступним етапом є практичне застосування винайдених звуків: учні продумують, як саме ці «інструменти» можна використати в супроводі вивченої пісні чи як їх розмістити в певному порядку, щоб вийшла «музична композиція».

Під час вивчення теми «Будова форми музики» (3-й клас) дані звукові рішення можуть бути основою створення композицій у дво-, тричастинній формах, формі варіацій, рондо.

У 5-му класі (II семестр) групам класу можна роздати по одній репродукції, які вивчали на уроках, і запропонувати створити своє «звучання картин» за допомогою «звучних предметів». Надати завданню особливого інтересу допоможе ситуація **конкурсу** на краще «звучання картин» та «художньо-музичної вікторини» (потрібно визначити, яку саме картину могли так озвучити).

У 8-му класі групи можуть отримати творче завдання створення реп-композиції на тему шкільного життя. Відповідно в кожній групі буде:

- «**поет**» (складе вірш про шкільну дружбу, про улюблений урок, про шкільну моду тощо);
- «**композитор**» (продумує ритмічні остинато, рецитацію для вступу і закінчення);
- «**виконавець-ритміст**» (буде читати-імпровізувати вірш у ритмі);
- «**ударна група**» (2—3 учні грають ритмічні остинато на ударних інструментах);
- «**танцювальна група**» (учні ритмізують вступ і закінчення, танцюють).

Розвиток виконавських умінь та навичок

Методи: ігри «Ланцюжок», «Мікрофон».

Для розвитку ритмічного відчуття можна **використовувати гру «Ланцюжок»:** від учня до учня передається шумовий музичний інструмент (бубон, пандейра), на якому потрібно виконати ритм такту (двотакту) певної ритмічної послідовності — ритмічної вправи, ритму пісні.

«**Мікрофоном**», який виконує всім відому пісню (по фразі кожен учень), можна перевірити як музичні та вокальні здібності першокласника, так і рівень засвоєння дітьми мелодії вивченої пісні.

Підсумок теми, перевірка засвоєння знань

Методи: «Світська розмова», гра «Вартові казкового королівства», конкурси, змагання, вікторини.

«**Світську розмову**» на даному етапі уроку вчитель починає так: «Ми потрапили з вами у XVIII чи XIX століття, на бал. А чи знаєте ви, як потрібно поводитися на балу, щоб не «втрапити в халепу»? Потрібно вміти вести «світські розмови» — багато знати про різноманітні речі та ще й вміти про це розповісти співрозмовнику. Сьогодні ми послухаємо, як наші дами та кавалери вміють вести подібні розмови про музику. Будь-ласка, на центр балу за-

прошуємо пару... (двоє учнів виходять на середину класу). Продемонструйте свої знання в галузі музики та літератури (5-й клас, I семестр).»

Гру «Вартові казкового королівства» застосовують для підсумку теми чверті. Учитель оголошує про те, що король та королева казкового королівства запрошують на бал. Всі хочуть на нього потрапити. А перепусткою служать відповіді на запитання двох вартових чи запитання для двох вартових, що стоять на вході до королівства. Оцінюють правильні відповіді на запитання, або чи достатньо запитання розкривають зміст теми. Для цього «вартів» можуть отримати запитання за темою програми (творчість композитора, теоретичний матеріал) від учителя, а можуть розробити їх самі.

Результатом проектної діяльності під час вивчення життя та творчості композиторів можуть стати особливі географічно-історично-музичні карти. Наприклад, «Атлас Європи Моцарта» (6 клас), на якому позначено міста, роки перебування великого австрійського композитора, а додатковими (спеціальними) позначками — «дитячі витівки дитини-вундеркінда», «цікаві факти біографії». В роботі над даним проектом учні зможуть «пережити» ролі: сучасника Моцарта, очевидця подій, історика, географа, навіть Леопольда Моцарта чи Сальєрі. А для оформлення «Атласу» знадобляться «картограф», «художник», «дослідник». Із захистом таких проектів від груп виступлять «музикознавці».

Підготовка та проведення уроків-концертів

Методи: метод проекту (з «Мозковою атакою»), рольова імітаційна гра, конкурс.

Робота над проектом займає тривалий час, але результат (презентація проектів) може бути основою підсумкового уроку (уроку-концерту). В основі проекту може бути проблема популяризації музики, яку вивчають у школі, в колі друзів, знайомих, у сім'ї. Для цього учні пропонують різноманітні

способи популяризації музики (методом «Мозкової атаки»), серед яких може бути телепроект — дитяча програма про музику, в основі якої будуть музичні твори, композитори, терміни та поняття, вивчені в даному семестрі.

Для підсумку тем 5-го класу можна запропонувати метод проекту — створення «Палітри настроїв» (у формі плакатів, фонозаписів). Кожен проект (один настроїв) представляє окрема група учнів. Робота містить:

- 1) назву настрою;
- 2) високохудожню композицію, що відображає основний настроїв;
- 3) повний ряд емоційних синонімів;
- 4) назви музичних творів чи фрагментів;
- 5) вірші;
- 6) фонозаписи.

Робота над даним проектом допоможе не лише активізувати процес емоційного та естетичного пізнання творів мистецтва, посилити взаємодію між учасниками цього процесу, а й без примусу сформуванню особистий «фонд» естетичного досвіду та художнього настрою.

У 8-му класі (остання тема) учнів можна залучити до проекту **«Музика для майбутніх поколінь»**. Форму презентації групи-виконавці обирають будь-яку: музичні диски (касети) з власним коментарем, енциклопедії, довідники, альбоми, плакати тощо.

Для активної участі у плануванні та проведенні заключних уроків формуються **групи з розподілом ролей:**

- **«організатор»** (контактує з учителем музики, отримує список необхідних для використання музичних творів, перелік фонограм);
- **«сценарист»** (складає план-сценарій уроку-концерту);
- **«режисер»** (контактує зі сценаристом, визначає ролі учасників — артистів, конферансьє);
- **«помічник режисера»** (контактує зі сценаристом та артистами, розповідає останнім про сценарій, порядок виступів);
- **«постановник»** (готує «сцену» — дошку, місце для виступів, необхідні інструменти, фонозапи-

си, під час концерту стежить за порядком виступів);

- **«конферансьє»** (відкриває концерт, оголошує концертні номери);
- **«артисти»** — вокалісти, інструменталісти (виконують музичні твори).

Такі групи та ролі визначають на передостанньому уроці, а завдання учні виконують як на уроці, так і вдома.

Заклучні уроки-концерти можна провести у формі **різноманітних конкурсів:**

- на кращого виконавця-вокаліста;
- на кращу вокальну групу;
- на кращу вокально-інструментальну групу (з елементарними музичними інструментами);
- на кращий сценарій уроку-концерту (з використанням музичних форм рондо, варіації, сюїти в побудові самого уроку, казкової форми, методу контрастів);
- на кращого музикознавця тощо.

Література

1. Актуальные вопросы формирования интереса в обучении: Учеб. пособие / Под ред. Г.И.Щукиной. — М.: Просвещение, 1984.
2. Беленька А.В. Организация та проведення практичних і семінарських занять за інтерактивними методиками // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Вип. 19. — Рівне: РДГУ, 2002. — С. 83—88.
3. Игры — обучение, тренинг, досуг... / Под ред. В.В.Петрусинского. В 4-х книгах. — М.: Новая школа, 1994.
4. Ковалив В. Ассоциативные игры на уроках музыки // Искусство в школе. — 2000.
5. Палав А.А. Активные методы обучения. — М.: Профиздат, 1986.
6. Развитие творческой активности школьников / Под ред. А.М.Матюшкина. — М.: Педагогика, 1991.
7. Смолкин А.М. Методы активного обучения. — М.: Высш. школа, 1991.
8. Щукина Г.И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе. — М.: Педагогика, 1979.